

Вера Шарац-Момчиловић

НОШЊА СРБА У СЕЛУ ГОЛУБИЋУ У КНИНСКОЈ КРАЈИНИ¹

Голубић се налази седам километара северно од града Книна у Републици Хрватској. Лежи на југозападном делу планине Динаре, источним деловима планине Велебит и на рубу Книнског поља. Географски положај села одредио је његов значај привредног и културног средишта на тремеђи Далмације, Лике и Босанске Крајине. Кроз село пролазе значајни међународни путеви и железничка пруга која повезује средњи Јадран, Книнску и Босанску Крајину. Археолошки налази потврђују да је место било у континуиту насељено од раног средњег века. У Голубићу се налази православна црква Св. Стефан из 1463. године, а године 1774. у Голубићу је учитељевао Досетиј Обрадовић. Захваљујући повољностима климе и земљишта, мештани су се традиционално бавили земљорадњом и сточарством. Село је било познато по гајењу семена за црни лук, а воћем и поврћем из Голубића снабдевана су готово сва већа и мања места од Бихаћа и Босанске Крупе до Дрниша и дуж јадранске обале.

Село је 1991. године имало 40 заселака са 610 домаћинства, у којима су живели Срби и само три породице хрватске националности. Године 1995. окончано је етничко чишћење Хрватске, Срби су прогнани, а њихова села спаљена.² Данас, на почетку XXI века, у Голубићу готово да нема Срба.³

¹ Рад је настао у сарадњи са мештанима села Голубић као прилог за монографију о Голубићу.

² Др Јован Илић, др Десанка Николић, академик Петар Влаховић, др Саша Кицошев, Страхиња Курдулија, Ема Миљковић, мр Бреда Влаховић, Срби у Хрватској – насељавање, број и територијални размештај, Београд 1993.

³ Према подацима Љиљане Радиновић – Капларевић, економског техничара, рођене 1957. у Голубићу од 1995. живи у Београду.

*

Тема рада *Ношња Срба у селу Голубићу у Книнској Крајини* јесте одевање Срба у овом селу пре и непосредно после Другог светског рата. Пажња је посвећена начину одевања који Голубићани препознају као своје етничко обележје и називају га својом народном ношњом. Рад је првенствено заснован на казивањима Голубићана⁴ и на подацима из литературе. У раду су као документациони и илустративни материјал коришћене фотографије и подаци из Етнографског музеја у Београду⁵ и фотографије из фотодокументације КУД-а „Крајина”.⁶

Ношња описана у овом раду била је у употреби двадесетих, тридесетих и четрдесетих година XX века. Током времена и под утицајем многобројних фактора, настајале су промене у начину одевања. Географски положај села и начин привређивања два су чиниоца који су у највећој мери допринели да људи у Голубићу, раније него у другим селима у околини Книна традиционални начин одевања замене савременим. Многи одевни предмети који су стилски чинили целину и давали особеност овој ношњи, изобичајени су после Другог светског рата. Поједини делови женске и неки делови мушке ношње задржали су се и дуже. Хаљина, *модрина* и девојачка *бјелача*, које су биле саставни делови женске зимске и свечане ношње, прегача и марама – *бошча*, ношене су као појединачни делови ношње спорадично до четрдесетих година XX века, а као комплет ношње веома ретко. Мушка капа, прслук- *ђилет* и опанци, делови су мушке ношње који су опстали до данас. Ретке до данас сачуване појединачне делове народне ношње – *модрину*, *прегачу* и *понеки зубун* – Голубићани с поносом чувају.

*

Ношња становника Голубића има одлике динарске ношње северне и средње Далмације и суседне Лике.⁷ То потврђују како целина народног одела Голубићана и њене стилске одлике, тако и њени саставни делови, било да је реч о свакодневној или свечаној, мушкој, женској или дечјој ношњи. Ка-

⁴ Милица Понош, домаћица, рођена 1928. у Голубићу, од 1995. живи у Београду; Љиљана – Радиновић Капларевић; Јелка Ђургуз, економски техничар у пензији, рођена 1946. у Голубићу, живи у Београду од 1964. године; Ђуро Цепина, генерал ЈНА, у пензији, рођен 1938. године, од 1995. живи у Београду; Овом приликом свим казивачима захваљујем на сарадњи.

⁵ Предмете је снимила мр. Ивана Масниковић, уметнички форограф.

⁶ Фотографије снимила Љиљана Радиновић-Капларевић.

⁷ Вјера Медић, *Српска народна ношња у Буковици*, Гласник Етнографског музеја, бр. 64, Београд 2001, 43–105.

рактеристике које то потврђују су и материјал од кога је одећа израђивана, крој њених основних делова, начин украшавања и начин ношења.

О одећи и одевању у свакој породици у Голубићу углавном су бринули њени женски чланови. Свака малада је у својој девојачкој спреми доносила одећу коју је сама, или уз мајчину помоћ, израдила и коју ће носити после удаје.⁸ Жене су ткале, бојиле, плеле, шиле и везле одећу за себе и за своје укућане. Изузетак од правила да се жене баве кројењем одеће била су два мушкарца из породице Цепина који су кројили мушку одећу од сукна.⁹

До средине XX века одећа је претежно шивена од тканина домаће израде, од памучног платана и од сукна. Казивачи памте да је пре Другог светског рата на сеоским вашарима куповн *лан – јута*, и да су га жене код својих кућа мукотрпним и дуготрајним традиционалним поступком прерађивале у нити. Од тако добијених ланених нити, на разбоју је, техником ткања у два нита, ткано домаће ланено платно. Од њега су жене кројиле и шиле кошуље и гаће. После Другог светског рата домаће платно је куповано на вашарима, најчешће од Босанки из суседних села. Касније је домаће ткано платно замењено куповним. Знатно више него памучне, за израду одеће коришћене су вунене тканине. Готово у сваком домаћинству жене су се бавиле прерадом вуне и израдом вунених тканина по традиционалној технологији. Шишање оваца био је мушки посао, а све остало, од предења и ткања до фарбања, било је посао жене. У кућној радиности израђивана је вунена нит различитог квалитета. Најквалитетнија је била вуна младе овце – *шилџета*, и она се највише ценила. Вуна овцова и старијих оваца била је на мањој цени и користила се за израду одевних предмета за свакодневну употребу.

Жене су биљним и анилинским бојама бојиле пређу и тканине. За бојење сукна – *тањгање* користила се кора јасена. У водени раствор боје додавани су и опилци гвожђа. Поступак је трајао петнаест до двадесет дана. Неке жене су и после Другог светског рата фарбале – *тањгале* вуну на тај начин.

Најчешће коришћени домаћи вунени материјал за израду зимских и свечаних делова мушке и женске одеће било је *сукно*. Сукно је вунени материјал мрке или црне боје, ткан у четири нита, дорађен ваљањем. Од сукна су кројени и шивени гуњеви, чакшире, прслуци, хаљине и кабанице. Сукно за гуњеве и прслуке кројили су мушкарци, појединци којима је то ишло од руке.

Прегаче и *појасеви* су вунени одевни предмети израђивани од разнобојне вуне ткањем на разбоју. За основу је коришћена куделна или бела памучна нит, а за потку разнобојна вунена нит. Ткало се у два и четири нита. У четири нита ткани су сукно и појасеви, а у два нита прегаче. Украшавањем геометријским орнаментима извођено је приликом ткања, техникама пребирања и клечања. Најчешће извођени ткани орнаменти били су ситнији и

⁸ У ковчегу, девојка је момковој кући доносила, осим одеће (кошуље, хаљине, зубуне, прегаче, тканице) и вреће, прекривке – *биљце*, торбе и ужад.

⁹ Никола Цепина и Лука Цепина кројили су сукно за капуте и прслуке до краја 50-их година XX века

крупнији ромбови и ромбоиди – *куке*, правилно распоређени у шире или уже појасеве и паралелне пруге различите боје и дебљине.

Ношња у Голубићу је, осим у ткању, украшавана и везом. Везени украс препознатљивог колорита и орнаментике који је карактеристичан за динарске ношње, јавља се и на ношњи Голубића. Према сећању казивача, у прошлости се више везло разнобојном свиленом и танко одређеном разнобојном вуненом нити, белом и жутом памучном нити и металном, позлаћеном или сребрном жицом. Средином XX века у везу, нарочито на женским кошуљама, преовладао је вез црвеним концем. Везло се иглом, на платну или на комадићима чоје који су аплицирани на рубове сукнене мушке и женске одеће. Вез је извођен техником *ланчанца*, *покрстице* и *исписаре*. На чоји се везло техником ланчанца, а на платну техником покрстице и исписаре. Орнаменти су геометријски.

Највише су везле девојке и младе удате жене. Мајке су училе девојчице да везу у најранијем узрасту, пре поласка у школу. Мајка би најчешће *полозала* – једнобојним концем извезла основне контуре орнамента, а девојчица би пажљиво везла преко тога.

Осим ткањем, шивењем и везом, жене су се бавиле и плетењем на пет игала и преплитањем. Плетењем је израђивана вунена обућа – чарапе и назувице – *нاراتци*. За плетење је коришћена домаћа и куповна вуна. Плело се на пет игала. У Голубићу је карактеристична употреба канета приликом плетења. Канет – *канел* је помагало вретенастог облика, израђено од јасеновог дрвета. Један крај је богато изрезбарен и на врху има отвор. У отвору је стајала игла на коју су приликом плетења намицане петље. На другом крају канела стајало је клупко вуне и тај крај је затицан за појас. Канел је обично правио брат сестри, трудећи се да га што боље и лепше украси.

Техником преплитања вунених нити жене су израђивале узице различите намене: за прегаче, подвезе и за торбе. Истом техником израђиване су и ресе за прегаче – *поткића*. Та пореклом веома архаична техника, изводи се преплитањем више струкова вуне без икаквих помагала. Узице је израђивала жена сама, док су за израду реса биле потребне две.

У кућној радиности израђивана је једна врста кожне обуће – опанци *опуташи*. Назив су добили по *опути* – узици од јагњеће коже од које је исплетено лице опанка. Стопало за опанке је кројено према величини и облику стопала онога коме је намењено. Израђивано је од козје или воловске коже уштављене сољењем и сушењем на сунцу. Опуту су правили мушкарци у време дугих зимских вечери. Већ припремљену јагњећу кожу, усолјену, осушену и исечену на уске дуге траке, увртала су два мушкарца помоћу нарочите справе. Кожа је увртана све док се не постигне одговарајућа дебљина и квалитет опуте. Припремљена на тај начин, опута је намотавана на калеме и тако чувана у свакој кући. Користила се по потреби.

Мушка ношња

Свечану мушку ношњу чинили су: *кошуља* и *гаће* од од платна, *прслук* – *ђилет* од сукна, сукнене *гаће* – *брневреци* и сукнени гуњ – *аљинак*. Кошуља је опасивана ткиним вуненим појасом – *каницом*. Преко тканице виђенији и богатији мушкарци су опасивали кожни појас – *паињачу*. Сукнени гуњ – *аљинак* био је обавезан део свечане одеће. Ношен је приликом боравка ван куће, као и кабаница – *кабан*. Кабаница је била саставни део одеће путника и чобана. Мушкарци су на глави увек носили *капу*. На ногама су ношене *чарапе*, *опанци* и *ципеле*.

Кошуља и гаће били су једина платнена одећа у мушкој ношњи. Остали делови ношње били су од вунених тканина и од коже.

Кошуља је шивена од домаћег ланеног или од куповног белог памучног платна. Дуга до колена, дугих, широких, равно углављених рукава. На раменима набрана, има широке манжетне. На грудима је разрезана, има шири усправно нашивен оковратник. Ношена је до тела упасана у гаће. Опасивана је ткиницом. Била је саставни део свечане и свакодневне мушке одеће.

Чланови КУД „Голубић“

Такве кошуље су ношене и шивене до тридесетих година XX века. Од тада су више у употреби куповне кошуље.

Гаће су шивене од домаћег ланеног или од куповног памучног платна. Ногавице су биле при крајевима сужене и разрезане, везиване су *подвезама*. Гаће су у струку везиване узицом провученом кроз поруб. Ношене су непосредно на доњем делу тела. Лети су у свакодневним приликама биле једина одећа на доњем делу тела.

Чакшире – *сукнене гаће* или *брневреци* су уске чакшире од модрог или црног сукна. Састоје се од тура и ногавица. Ногавице се при крајевима сужавају, на спољним ивицама су разрезане и закопчавају се копчама – *спонама*. У струку, од појаса наниже, имале су по један вертикални прорез са сваке стране оивичен црвеном чојом. Ношене су преко платнених гаћа. Биле су саставни део зимске и свечане ношње.

Гуњ – *аљинак* је врста мушког капута од црног домаћег сукна. Украшаван је црвеном куповном чојом. Сашивен је од једне поле на раменима савијеног сукна, дуг до половине бедара, дугих равно углављених рукава. Спреда је био разрезан целом дужином. Украс од црвене чоје аплициран је на раменима, дуж разреза и на угловима предњих страна. Ивице чоје су зупчато изрезиване. У висини струка су два косо усечена цепа чији су отвори такође оивичени црвеном чојом. Ношен је у свечаним приликама, огрнут преко рамена. Био је саставни део летње и зимске ношње.

Прслук – *ђилет* је сашивен од црног сукна. Прслук намењен свечаним приликама био је украшен апликацијама од зупчато изрезане црвене чоје дуж предњих страна, око отвора и на раменима. На грудима је био украс од две ниске *пулија*. Имао је три усечена цепа: један у висини груди, са леве стране и два на доњем делу десне и леве стране. Отвори за цеп су такође украшени црвеном чојом – *ризом*.

Свакодневни прслук шивен је од куповних тканина и није био украшен.

Каница је појас изаткан од домаће разнобојне вуне тамних боја, са утканим светлим уздужним пругама. Ткан је у четири нита. Био је постављен и ојачан куповним платном. Са унутрашње стране су обично били у платну ушивени цепови, у којим је смештан прибор за пушење (лула, дуванкеса,¹⁰ кремен, огњило, мале машице за лулу и *лешка*¹¹). Каница је једном опасивала струк. Закопчавана је металним копчама. Тканица за свечане прилике била је украшена везеним апликацијама на црвеној чоји.

Појас – *пашњача* је широки појас од коже састављен од кожних листова, богато украшен геометријском орнаментиком изведеном од коситрених

¹⁰ Најбоља је била дуванкеса од свињског *мјехура*, препарирана у слами од јечма – према казивању Ђура Цепине.

¹¹ Детаљ веза – грађа. Према казивању Ђура Цепине, *лешка* је врста гљиве која је служила за паљење дувана у лули. Гљива је припремана посебним поступком. Кувана је у лужној води, а потом добро лупана дрвеним маљем док потпуно не омекша. Најбоља је била лешка од врбове гљиве.

Kana

зрнаца и разнобојног стакла. Опасиван је преко тканог појаса и служио је за ношење оружја и другог прибора. Био је статусни симбол мушкарца, угледног члана друштвене заједнице, симбол традиционалних вредности патријархалног друштва: храбрости, части, јунаштва и поштовања традиције. Изобичајен је после Првог светског рата.¹²

Кабаница – *кабан* је сукнени хаљетак који су зими или по лошем времену носили чобани и путници. Могло је бити са рукавима или без њих, али је обавезно имало капуљачу. Штитила је од ветра, кише и снега. Кабанице су ткане од црне небојене пређе, добијане од вуне црних оваца.

Kana, *личка kana* како је називају Голубићани, јесте плитка капа, округлог дна, израђена од црвене и црне чоје. Обод капе је црн и по њему су црном свиленом нити извезени спирални орманенти распоређени у четири паралелна реда. На рубу капе ушивено је девет кићанки – *кита* од црног свиленог конца. Мушкарац је увек носио капу.

Симболика црвене и црне боје сачувана је у народном предању и повезано је са косовским митом. Црвена боја симболише проливену крв косовских јунака, а црна – жалост за изгинулим косовским јунацима и изгубљеном битком на Косову пољу. Због тога је обод на капама Срба био од црне чоје извезен црним концем. Капе које су носили Хрвати биле су истог облика и биле су украшене на исти начин. Разликовале су се једино по томе што је обод капе био од црвене чоје и по њој је био вез црним концем. Девет црних кићанки ушевинех на ивици капе, симболише девет браће Југовића. Кићанке на капама Голубићана биле су краће од кићанки на капама Личана.

¹² Према сазнањима Игора Маринковића, који је вршио испитивања ношње у Голубићу за потребе КУД-а „Крајина“, био је саставни део свечане ношње неких угледних људи из Голубића.

Личка капа се разликовала од такозване *шибенске* – *шокачке капе*, коју су носили мушкарци католичке вере и хрватске националности у суседним и приморским селима. Она је била мањих димензија, плића, ужег обода и са краћим ресама.

Основна обућа већине сељана биле су плетене вунене чарапе и различити опанци. Имућнији су још почетком XX века почели да носе ципеле.

Вишеслојна обућа, карактеристична за динарски тип ношње у Голубићу је изобичајена, раније него у другим местима, после Првог светског рата.

Уобичајена обућа били су опанци – опутари и гумени опанци – *каишари*. Опанци – *опутари* израђивани су од пресне, неуштавњене козје или говеђе коже и опуте. Састоје од стопала са носем, лица опанка са каишем и дела за петом. Стопало је од неуштављене коже, а лице и део за петом од опуте. Каиш је био од куповне говеђе коже и закопчавао се металном копчом – *сапоном*. Лице исплетено од опуте, дубоко је покривало прсте и горњи део стопала. На врху опанка је мали *нос*, настао обликовањем коже према стопалу. Није било разлике између левог и десног опанка. Разлике у детаљима, мада незнатне било је између мушких и женских опанака. Трака на средини лица на женским опанцима – *преplet*, формирана преплитањем опуте преко дебљег памучног конца, била је црвене боје као и каиш. Понекад су женски опанци украшавани малим црвеним вуненим кићанкама.

Почетком и средином XX века овакви опанци су били и свечана и свакодневна обућа. Касније су постали искључиво свакодневна обућа.

Гумени опанци *каишари* састоје се од стопала и лица. Назив каишари потиче отуда што имају каиш за везивање. Стопало је било од гуме, а лице од црне говеђе коже. Делови опанка су међусобно састављени прошивањем, лепљењем и нитнама. Закопчавали су се каишем као и опутари. Каиш са пређицом за закопчавање провлачио се кроз прорез на лицу опанка.

Гума је чешће коришћена за израду стопала на опанцима јер се показала практичнијом, мање се клизала, била је еластична и прилагодљива конфигурацији терена. До гуме се једноставније долазило, а ноге су по влажном времену остајалке суве. Били су занатски производ.

Према казивању Голубићана ношена је још једна врста обуће. Били су то опанци каишари, звани *шлане*. То је била једноставна обућа са стопалом од гуме и каишима од коже, који су се укрштали на рису и остављали прсте и већи део стопала непокривен. Закопчавали су се каишем који је обухватао глежањ и имао металну копчу. Израђивни су у кућној радиности; радили су их и мушкарци и жене, свако према потреби.

Женска ношња

Свечана женска ношња се састојала од платнене *кошуље*, *вуненог појаса*, *прегаче* и *зубуна*. Кошуља је увек опасивана вуненим појасом – *тканицом*. За хладније време и у зимско доба године уз наведену одећу ношена је и *сукнена хаљина* – *аљина*.

Одећа удате жене разликовала се од одеће девојке. Најуочљивије разлике биле су у боји одеће и у начину покривања главе. Девојке су носиле хаљине од белог сукна – *бјелаче*, а удате жене од модрог сукна – *модрине* или од црног – *црнине*. Боје на девојачкој прегачи и на прегачи млађих жена биле су светлије, док су на прегачама старијих жена биле тамније. Орнаментална композиција девојачких прегача била је знатно богатија. Девојка је у свакодневним приликама била гологлава, а у свечаним приликама је носила плитку *црвену капу*. Жена је, од удаје, до краја живота носила на глави платнену *мараму* – *бошчу*. И жене и девојке на ногама су носиле *чаране* и *опанке*, а имућније *ципеле*.

Чланови КУД „Голубић“

Свакодневна одећа се знатно разликовала од свечане одеће. Женску свакодневну одећу чинили су сукња – *котула*, блуза – *бљуза* и кецеља – *травежа*. Шивена је од куповних тканина фабричке израде према кроју грађанске одеће. Шиле су је жене у селу којима је тај посао ишао од руке или шнајдерке у Книну. Мушку свакодневну одећу чинили су изношени делови свечане ношње и куповна одећа. Занатски произведена одећа: капе, мараме, опанци и ципеле куповани су на сеоским вашарима или у продавницама у Книну и у суседним местима.

Кошуља је пивена од домаћег ланеног или од домаћег и куповног белог памучног платна; украшавана је везом. Дуга до средине листова, дугих рукава, са дужим прорезом на грудима. Сатоји се од једног комада на раменима савијеног платана, рукава, клинова и оковратника – *колира*. Рукави су широки, равно углављени, на раменима мало набрани. Оковратник је узак, усправно ушивен. Клинови проширују доњи део кошуље, од струка наниже. Било је и кошуља са доњим делом рукава скупљеним у манжетну, са дугметом и петљом за закопчавање.

Вез је распоређен дуж разреза на грудима, на оковратнику и на ивицама рукава. Везени украс на грудима састоји се од две симетричне правоугаоне целине дуж разреза. Орнаменталну композицију овог веза чине правилно распоређени ситни геометријски орнаменти, који образују уздужне паралелне

Детаљ веза на женској кошуљи

пруге. Вез је изведен техникама *веза по броју, провлаком и прутцем*. Те технике веза се убрајају у најстарије везилачке технике. Ивице уског оковратника и ивице рукава везене су техником покрстице. Везло се највише свиленим и памучним концем црвене боје.

Прслук је комад куповног белог или жутог памучног платна у облику пластрона. Богато је извезен белим памуком или је украшаван аплицирањем куповне чипке. Вез је цветне орманемтике. Везиван је око врата помоћу памучних трака, а могао је имати и пораменице. Имао је искључиво украсну функцију; везиван је преко кошуље. Пластриони су куповани код кројачица у Книну. То је новији део женске ношње.

Хаљина, локалног назива *бјелина, модрина* и *црнина*, јесте сукнена хаљина дугих рукава, која допире до испод колена, спреда целом дужином разрезана. Леђа и предњи делови су од једног комада савијеног на раменима. Рукави су равно углављени, на крајевима сужени, мало разрезани, са металном копчом за закопчавање. Од струка наниже, бочне ивице су проширене клиновима. Украшена је апликацијама трака црвене и зелене куповне чоје распоређених дуж предњих делова, и доње ивице хаљине и рукава. Везом је украшена само чоја аплицирана на доњој ивици задње поле. На лактовима су аплицирани правоугаоници од црвене и зелене чоје, оивичени жутим вуненим гајтаном. Облачена је преко кошуље, а преко ње се зими и у свечаним приликама носио зубун.

Хаљина, инв. бр. 42420

Зубун, инв. бр. 40 421

Зубун је горњи одевни предмет без рукава, сашивен од модрог или црног сукна. Састоји се од леђа и предњих делова, дуг је до испод кукова спреда целом дужином разрезан. Украшава се тракама зелене и црвене куповне чоје и везом. Украшен је дуж ивица и испод пазуха. Главни украс се састоји од правилно исечених и састављених комада плаве, црвене и зелене чоје, који су извезени разнобојним свиленим и вуненим нитима и белим памучним концем и аплицирани на доњој ивици задње поле зубуна и испод пазуха. Орнаментика веза је геометријска. Најчешће примењиван орнамент су кукe.¹³ Везло се техником ланчанца.

Девојке су носиле зубуне – *ризичаре*. Били су украшени само *ризом* – тракама зелене и црвене куповне чоје, нису имали везене апликације.

Појас – *каница* је ткани уски или нешто шири појас од вуне, украшен у ткању и апликацијама црвене и зелене чоје, са везом или без њега. Ивице су често украшаване зупчасто исеченом црвеном ризом – *истригама*. У ткању су изведени правилно распоређени геометријски орнаменти ромбоидног облика.

¹³ Olga Oštrić, Motiv četvorokuke na vezenoj čohi u narodnoj nošnji zadarskog područja, Vrulje 2, Zadar 1972.

Детаљ веза – грађа

Било је и појасева украшених и металним полулоптастим украсима – *илицима*.¹⁴ Постављан је и и ојачаван куповним платном. Појасом је само једном опасиван струк, закопчавао се дугметом и памучном петљом. Ношен је преко прегача.

У свакодневним приликама преко кошуље жене су опасивале ужу једнобојну каницу од мрке вуне. Била је ширине подланице, није имала украсну већ практичну функцију.

Женска каница је била ужа од мушке.

Прегача

¹⁴ Илик је полулопта, која је могла бити шупља или испуњена. Служио је за украшавање свечаних одевних предмета. Изађиван је од сребра или од другог метала. Најчешће су илицима украшаване токе и појасеви.

Прегача је ткана од разнобојне вуне и белог памука. Ткана је у четири нита. Основа је од памучне, а потка од разнобојних вунених нити и белог памука. У ткању су техником клечања изведени геометријски орнаменти распоређени у уске паралелне појасеве. Преовлађују ситни ромбоиди живих боја. За већину орнамената нису сачувани називи. Прегача је оивичена вуненим, ручно рађеним ресама – *поткићем*, црне и црвене боје. На крајевима бочних ивица је само по један прамен црвених реса. Прегача је опасивана вуненим узицама које су укрштане на леђима, потом су крајеви враћани напред и везивани на средини струка.

Осим тканих прегача, жене, нарочито старије, носиле су у свакодневним приликама прегаче од куповних материјала плаве или црне боје – *травеже*.

Девојачка *капа* је сличног облика као мушка, само је мањих димензија. Израђена је од истог материјала. Састоји се од кружног дна и веома уског обода. На ивици су црне дуге свилене кићанке. Дно капе је украшено полукружним орнаментом извезеним црном свилом. Капа је причвршћивана прибадачама – *воркетама*.¹⁵

Као што је већ речено, начин покривања главе био је одређен брачним статусом жене и њеним старосним добом. Разликовало се оглавље девојке од оглавља младе – невесте, а оглавље удате жене од оглавља девојке или старије жене. Девојке су у свакодневним приликама биле гологлаве, док су удате жене увек носиле мараму на глави. У свечаним приликама девојке су носиле капе, а жене мараме – *бошче*. Младе удате жене су носиле *малу бошчу*, а удате старије жене *велику бошчу*. Мала бошча је марама од белог танког памучнох платна фабричке израде – *тамина*. Бошча за старију удату жену је велика бошча. Била је већих димензија, сашивена од белог куповног платна и без украса. Марама је савијена по дијагонали, са крајевима који су могли да се везују, као на малој бошчи, испод браде, или, као што су носиле жене у свакодневним приликама, са крајевима који слободно падају или су укрштени под брадом и уметнути уз лице.

Бошча

¹⁵ За разлику од воркете, воркун је била шнала којом су причвршћиване плетенице.

Бошче су куповане у Книну од жена које су их шиле и везле.

Постојале су регионалне разлике у украшавању, слагању и ношењу марама, али је марама, и кад су остали делови ношње изобичајени, остала као статусни симбол удате жене.

У свакодневним приликама жене су носиле куповне шарене марама, најчешће од свиле – *шудар*.

Основна обућа жена, као и мушкараца, биле су вунене чарапе, кожни опанци и, касније и код имућнијих, куповне ципеле. Осим црних вунених чарапа, које су носиле жене у Голубићу, девојке су обувале кратке вунене чарапе беле боје – *гете*. Гете су плетене од танко одређене вуне младих оваца. Краће су од чарапа, дуге до средине листа. Ношене су у летњем периоду године, као и у свечаним приликама.

Чарапе су плетене од домаће и од куповне вуне. Било је дугих чарапа преко колена и оних до испод колена. Краће су ношене лети. И дуге и кратке чарапе су имале широку ранфлу. Причвршћиване су вуненим *подвезама*. Мушке чарапе се разликују од женских само по дужини. У Голубићу су жене у свечаним приликама носиле црне вунене чарапе, док су у суседом селу Плавно, носиле беле.

Наратци су плитка вунена обућа која покрива само прсте, стопало и пету. Плетени су од домаће и од куповне вуне. Плетени су на пет игала. Подашивани су кожом и ношени као кућна обућа. Носила су их и деца.

Накит није био карактеристичан за ношњу у Голубићу. Према казивању Голубићана, девојке и жене се нису много китиле. Врста и количина накита зависила је од имовног стања породице из које девојка потиче. Жене су се мање китиле него девојке. Девојке из имућнијих кућа носиле су ниске дука-та, огрлице од стаклених зрна, ланчиће, минђуше¹⁶ и прстење.

У Голубићу је, као и у суседним динарским крајевима, ношен детаљ накита познат под општим називом *гендар*. *Гендар*, *гердан*, *ђердан* су локални називи под којим се овај украсни предмет јавља у другим крајевима. Првенствено је био статусни симбол девојке стасале за удају, симбол економског стања куће из које потиче и знак њене спремности да заснује породицу. Гендар је састављен од разноликог металног новца, који је пришивен на платнену подлогу. Дужина му је зависила од материјалног стања породице. Изобичајен је после Првог светског рата.¹⁷

¹⁶ Златне наушнице са археолошког налазишта у селу Голубићу (вероватно византијски импорт) сматрају се најстаријим словенским златним накитом, према: М. Гарашанин – Ј. Ковачевић, *Преглед материјалне културе Јужних Словена у раном средњем веку*, Београд 1950. 87. 209–214.

¹⁷ Братислава Владић–Крстић, *Сеошки накит у Босни и Херцеговини*, посебно издање Етнографског музеја у Београду, Београд, 1995.

Гердан са металним новчићима, што је његов првобитни и уобичајен облик, у Голубићу памте само према причи старијих. Гердан који казивачи памте, онај који су описали, уместо металних новчића имао је папирне новчице. Био је сашивен од домаћег или куповног платна, правоугаоног издуженог облика, као дугачка платнена прегача са прошивеним тракама у које су уметане папирне новчанице. Око врата је везиван памучним тракама.

Такав начин украшавања појавио се као мода и није се дуго задржао. Ношен је само тридесетих година XX века. О томе како се у селу гледало на такав начин кићења удавача јасно казују сачувани стихови:

*На чељаде не треба шљаде,
На несрећу шљаде се мећу.*

Дечја ношња

До поласка у школу, дечаки и девојчице су носили дугу белу платнену кошуљу – *царзицу*. Пре Другог светског рата шивена је од домаћег ланеног или памучног платна. После рата и педесетих година XX века шивена је од куповног дезенираног платна. Била је једноставног кроја, истог и за дечаке и за девојчице. Била је дуга до испод колена, дугих рукава, са отвором за главу и прорезом на грудима. Закопчавна је испод грла дугметом и петљом. После Другог светског рата још је по неко дете у селу носило овакву кошуљу. Поласком у школу деца су добијала одећу која је била иста као и за одрасле.

Торба – зовница

Голубићани су уз свечану одећу, празником, свецем и недељом, када одлазе на сајам, свадбу или у госте, носили торбу *зовницу*. Торба која је свакодневно коришћена, за преношење терета и за ношење хране била је – *торба*. *Зовница* је мања од торбе и, осим практичне, има и украсну функцију. Израђена је од домаће вунене тканине, украшена утканим пругама и клечаним ромбоидним орнаментима. Украшавана је и апликовањем црвене зупчато исечене чоје. Пруге су биле с наличја, а орнаменти с лица торбе. Отвор је оивичаван ширим појасом, а доња ивица зупчато исеченом траком црвене чоје. У колориту је преовладавала црвена боја. Ручно израђена дуга узица служила је за ношење преко рамена.

У *зовници* су ношене разне потрештине и понуде за госте. Најчешће су на поклон ношени вино, ракија и шећер у коцкама, а деци, воће, јабуке, поморанце и *бајами* – бадеми.

Детаљ ткања – торба

Особени знак по коме су се на вашарима, сајмовима или у граду препознала Голубићани био је вертикално, по средини, постављен појас од клечаних, разнобојних, правилно распоређених ситних ромбоидних орнамената – кука, са обе стране оивичен уским пругама у бојама српске тробојке.

Шездесетих година XX века, ткану торбу домаће израде заменила је куповна торба. Међутим, још до краја XX века у многим далматинским селима ткане су голубићке и сличне торбе, које су као сувенири продаване у многим туристичким местима дуж Јадрана.

*

Мушка ношња у Голубићу, раније је изобичајена него женска. Већ тридесетих година XX века већина мушкараца углавном носи куповну одећу, док су се неки делови женске ношње задржали и до педесетих година XX века. Мушкараци су, одлазећи из села послом или одлазећи на рад на разне стране – од Београда, Македоније до Америке – прихватили грађанско одело као начин облачења средине у коју су долазили. Најчешће су га задржавали и по повратку у село. Грађанско одело су најпре прихватили млађи мушкараци, док су старији настојали да што дуже сачувају традиционални начин одевања. У мушкој ношњи најдуже су се задржали капа, опанци и прслук –

ђилет, а у женској прегача, зубун и аљина. Три жене из села Голубић до краја свог живота су носиле народну ношњу. По сопственој жељи и народном обичају, у њој су и сахрањене.¹⁸

До данас сачувани, ретки аутентични делови народне ношње из Голубића чувају се у КУД-у „Крајина”, у породицама које потичу из Голубића и у Етнографском музеју у Београду. Чланови КУД-а „Крајина” у бројним наступима у земљи и у иностранству наступају у ношњи из Голубића. Понеки зубун, прегачу, капу, бошчу или тканицу појединци чувају у својим кућама као знамените породичне драгоцености, а у Етнографском Музеју у Београду чувамо два одевна предмета из села Голубић (сл. 5 и сл. 6)¹⁹: хаљину – *модрину* (инв. бр. 42420) и зубун (инв. бр. 42421).²⁰

Summary

Vera Šarac-Momčilović

THE FOLK COSTUME OF SERBS IN THE VILLAGE OF GOLUBIĆ IN THE KNIN “KRAJINA”

The topic of this work is the clothing worn by Serbs in the village of Golubić in the Knin “Krajina” in the 30’s and 40’s of the 20th century. The work describes the festive and daily clothes worn by the men, women and children, with special mention of their headdress and footwear.

This text is based upon the statements made by the population of Golubić as well as on the relevant literature. The illustrative photographs are from the photographic documentation possessed by the “Krajina” Cultural Society and from family albums as well as from the collection of photographs in the Ethnographic Museum in Belgrade.

¹⁸ Ђурђија Плавшић (1878 – 1963), Сава Боровић (1879 – 1965) и Сава Плавшић (1864 – 1967).

¹⁹ Из других крајева Далмације (Врлика и Буковица) сачуван је већи број ношњи, било да је рач о комплетима мушке и женске ношње или о њиховим појединачним деловима.

²⁰ Предмете је израдила Марија Дмитровић око 1920. године за кћер Милицу (1901 – 1978), удагу Торлак. Били су део Миличине девојачке спреме. Откупљени су за Музеј од Миличиног сина, Душана Торлака 1999. године.